

ŽAIDIMO LOGIKA KAREN BLIXEN KŪRYBOJE

Eglė Kačkutė

Vilniaus universiteto

Lyčių studijų centras

Steponavičiūtė, Ieva. 2011. *Texts at Play. The Ludic Aspects of Karen Blixen's Writing* [Žaidžiantys tekstai. Žaidimo aspektas Karen Blixen kūryboje], *Scandinavistica Vilnensis* 3, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Karen Blixen (Isak Dinesen) kūryba visada buvo ir tebėra plačiai nagrinėjama, tačiau jau beveik trisdešimt metų šiame tyrimų lauke dominuoja naratologinės, feministinės ir pokolonijinės prieigos, todėl Ievos Steponavičiūtės studija anglų kalba *Texts at Play. The Ludic Aspects of Karen Blixen's Writing* yra originalus ir svarbus indėlis į šiuolaikinius Blixen kūrybos tyrimus. Remdamasi naratologinės analizės principais Steponavičiūtė Blixen kūrybą nagrinėja žaidimo teorijos požiūriu. Ji atskleidžia šios autorės diskurso žaidimo poetiką, tekstuose identifikuoja įvairias žaidimo figūras, jas interpretuodama kaip diskurso metakomunikacinius signalus, įspėjančius apie teksto žaidimą, o žanrinis Blixen pasirinkimus aiškina jos sieku žaisti tradicinėmis novelės ir žodinio pasakojimo žanrų konvencijomis. Mokslininkė daro išvadą, kad žaismė yra esminė struktūrinė ir idėjinė Blixen kūrybos paradigma.

Monografija apima didžiulį tekstų korpusą. Detaliau analizuojamos novelės „Dviejų senų ponų istorijos“ iš rinkinio *Paskutinės istorijos*, „Poetas“ ir „Tvanas

Nordernejuje“ iš rinkinio *Septynios fantastinės istorijos*, o ypač detaliai „Babetės puota“ iš rinkinio *Lemties anekdotai* ir „Eloiza“ iš rinkinio *Žiemos pasakos*. Įdomiai interpretuojama Blixen esė „Šiuolaikinė santuoka ir kiti pamąstymai“. Nuosekliai argumentacijai sukurti sėkmingai remiamasi kai kuriomis ankstyvojo periodo ir kitomis į minėtus rinkinius neįtrauktomis novelėmis bei autobiografiniu romanu *Iš Afrikos*. Dėl to knygą galima skaičiuoti kaip informatyvų ekskursą po Blixen kūrybą ir jos kritiką tarptautiniu mastu, o ypač Danijoje.

Knygos pradžioje aiškinama skirtis tarp žaismo (*play*), kuris įkūnija laisvės, anarchijos, gaivališko kūrybingumo, originalumo idėjas, ir žaidimo (*game*), kuris simbolizuoja žaidimo struktūrą ir taisykles. Pateikiama nuosekli ir chronologiška žaidimo teorijos (*play theory*) ir jos vystymosi apžvalga nuo Herakleito ir Platono iki Gregory Batesono, Roberto Rawdono Wilsono, Johano Huizingos ir Jacques'o Derrida. Monografijoje vengiama daryti griežtą skirtį tarp žaismo ir žaidimo, vietoj

jos renkantis strategijos sąvoką, kuri padeda, kai sunku griežtai atskirti žaismą nuo žaidimo, ir gali būti taikoma jų abiejų atžvilgiu. Daugiausia dėmesio knygoje skiriama pačių Blixen tekstų gebėjimui žaisti, jų originalumui, žaismingai dvasiai: inovacijoms, tradicinių schemų laužymui, humorui, skaitytojo dalyvavimo atvirumui, manipuliacijoms skaitytojo lūkesčiais, tačiau neatsisakoma ir žaidimo paradigmos, kuri aptariama „kaip tema ir metafora ir netgi tekstinio žaidimo objektas“¹.

Monografija suskirstyta į dvi dalis – „Tai žaidimas“ ir „Architekstiniai žaidimai“. Pirmoje dalyje nagrinėjami įvairūs žaismo ir žaidimo elementai Blixen kūryboje. Pirmame šios dalies skyriuje analizuojamas žaidimas kaip naratyvinės struktūros modelis novelėje „Dviejų senų ponų istorijos“. Novelėje vaizduojami du seni ponai, žaidžiantys kortų žaidimą piketą. Autorė parodo, kaip šio žaidimo toposas, jo taisyklės tampa svarbiausiu pasakojimu ir jo interpretaciją organizuojančiu principu. Antrame pirmos dalies skyriuje žaismas ir žaidimas nagrinėjami kaip metafizinės metaforos, aptariama Blixen kūrybos tyrimuose nenauja gyvenimo kaip egzistencinio teatro, t. y. vaidinimo (*play*) ir žaidimo, kurio taisyklės išsiaiškinamos žaidžiant, idėja. Trečiame skyriuje nagrinėjama Blixen esė „Šiuolaikinė santuoka ir kiti pamąstymai“, kurioje rašytoja kelia meilės kaip žaidimo idėją ir brėžia paralelę tarp meilės meno ir meno. Steponavičiūtė teigia, kad „(meilės diskursas ir meno diskursas) padeda paaiškinti kai kuriuos ‘meno kaip žaidimo’ principus“²,

¹ „... as a theme and as a metaphor, and even as an object of textual play“ (p. 43).

² „... (the discourse of love and the discourse of art) helps to explicate some other principles of ‘art as play’“ (p. 79).

tai, kad, anot Blixen, menas, kaip ir poros santykiai, turi turėti paslapčių, būti užkoduotas, iš karto nepermatomas, lengvai neperskaitomas, žaisti egzistuojančiomis konvencijomis, nuorodomis į kitų autorių kūrinius, įvaizdžius ir personažus. Iš tiesų monografijoje plačiai atskleidžiamas išskirtinis Blixen tekstų intertekstualumas. Ketvirtame skyriuje parodoma, kaip žaismo aspektas dalyvauja Blixen kuriant charakterius. Pateikiama novelės „Tvanas Nordernėje“ herojės panelės Malinos, save tapatinančios su Šeherezados figūra, interpretacija. Panelės Malinos personažas siejamas su karnavalo estetika ir semantika, teigiant, kad ji iškyla ne tik kaip kuriantis, bet ir savo kūrybinius principus skelbiantis personažas.

Antroje monografijos dalyje susitelkiama ties žanriniais Blixen kūrybos elementais. Pirmame skyriuje išryškinama žodinio pasakojimo svarba Blixen kūryboje ir jos kaip pasakotojos fenomenas siejamas su jau minėta ir jos kūryboje itin reikšminga Šeherezados figūra. Antrame šios dalies skyriuje aptariami architekstiniai jos novelių žaidimai, detalai nagrinėjant novelę „Bebetės puota“, kuri aptariama klasikinės novelės ir Jameso Joyce'o apsakymo „Mirusieji“ kontekste, taip išryškinant žanrinius Blixen teksto žaidimus. Galiausiai pateikiama lyginamoji Blixen novelės „Eloiza“ ir Guy de Maupassanto apsakymo „Pampuška“ analizė. Abiejuose skyriuose atkleidžiamas esminis Blixen tekstų architektonikos principas, kurį Steponavičiūtė apibūdina taip: „sukuriama situacija, formuojanti skaitytojo „lūkesčių horizontą“, vėliau tie lūkesčiai apgaunami.“³ Ga-

³ „It establishes a situation that shapes the reader's “horizon of expectations” which, however, is not fulfilled in the course of the further narrative“ (p. 178).

liausiai skaitytojas priverčiamas įsitraukti į teksto prasmės kūrimą ir savitai užbaigti pasakojimą jam suteikiant vieną iš bent kelių galimų teksto interpretacijų.

Ši studija yra neabejotinai skirta Blixen kūrybos specialistams, nes iš skaitytojų tikimasi gero Blixen tekstų išmanymo. Ji parašyta puikia, akademinė, sklandžia, ne per daug sudėtinga proza, gražia ir taisyklinga anglų kalba. Kalbos pasirinkimas rodo autorės siekį būti skaitomai ir pripažintai tarptautinėje bliksenistikoje, o tai taip pat sveikintinas ir jau pasiteisinęs siekis⁴. Šioje srityje Steponavičiūtės monografija *Texts at Play. The Ludic Aspects of Karen Blixen's Writing* nauja tuo, kad tai pirmasis ir sėkmingas kompleksinis žvilgsnis į Ka-

ren Blixen diskursą, kaip žaidžiantį diskursą apimant ne tik atskiras jo žaismo apraiškas, bet ir išryškinant keletą tipinių žaismo realizacijos mechanizmų (žaidimų).

Visa tai netrukdo mažesniam Blixen kūrybos žinovui monografiją skaityti kaip iniciaciją į kūrybinį šios autorės pasaulį. Čia aptariami svarbiausi Blixen tekstai, pateikiama išsami jos recepcijos ir kritikos apžvalga, išryškinami pagrindiniai kūrybos principai. Labai gerą įspūdį daro puikus monografijos autorės visuotinės literatūros išmanymas. Gaila, kad įdomiausi šios srities pastebėjimai sukelti į išnašas, pateikiamas knygos pabaigoje, nes tai gerokai apsunkina skaitymą, tačiau gerai tai, kad jas beveik galima skaityti atskirai, kaip pasaulio literatūros įdomybių sąrašą. Norėtusi pasidžiaugti šia solidžia Karen Blixen studija, išleista Lietuvoje, ir neabejotinai priklausančia pasauliniam bliksenistikos kontekstui.

⁴ Monografija sulaukė itin teigiamos recenzijos danų kalba: Bunch, Mads. Anmeldelse af Ieva Steponavičiute: „Texts at Play. The Ludic Aspect of Karen Blixen's Writings“. *Danske Studier*, Vol. 107, 12.2012, 236–239. ISSN 0106-4525; ISBN 978-87-7674-682-7